

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA
Nacionalni ured HBK za katoličke škole

KATOLIČKA ŠKOLA

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ
KATOLIČKA ŠKOLA

Naslov izvornika

La scuola cattolica: documento della Sacra Congregazione
per l'educazione cattolica, Vita e Pensiero, 1977.

© Libreria Editrice Vaticana

© za hrvatsko izdanje: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, 2021.

Prijevod:

Siniša Turina

Lektura:

Marina Čubrić

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA

Nacionalni ured HBK za katoličke škole

Zagreb 2021.

KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ

KATOLIČKA ŠKOLA

Zagreb, 2021.

UVOD

1. Nakon II. Vatikanskog koncila katolička škola prima sve veću važnost u Crkvi, poglavito nakon objave konstitucija *Lumen Gentium* i *Gaudium et Spes*. Ona se uvrštava u širu stvarnost kršćanskog odgoja koji je zauzeo posebno mjesto u koncilskoj deklaraciji *Gravissimum Educationis*. Na tom je tragu i ovaj dokument, tematski ograničen na temeljitije promišljanje o katoličkoj školi,
2. Imajući na umu ozbiljne probleme na koje nailazi kršćanski odgoj u suvremenom pluralističkom društvu, Kongregacija za katolički odgoj smatra kako posebnu pozornost treba posvetiti naravi i osobitostima škole koju želimo definirati i predstaviti kao *katoličku*. Katolička škola djeluje u mnogim zemljama kršćanske ili nekršćanske tradicije. Heterogenost situacija i različiti zakonski okviri u tim zemljama iziskuju da se problemi katoličke škole promatraju i rješavaju unutar pojedinih mjesnih Crkava, u okviru različitih društveno-kulturnih sredina.

3. Kongregacija za katolički odgoj želi dati svoj doprinos ističući one aspekte koji na pravi način naglašavaju odgojnu vrijednost katoličke škole koja je osnovni razlog njenog postojanja i po kojem je ona istinski apostolat. Time se ne razmatra iscrpno sama tematika, nego se stvaraju pretpostavke za daljnju razradu kako bi se osigurala plodonosnija ostvarenja.

4. Biskupske su konferencije zasigurno svjesne potrebe da svoju pastoralnu skrb usmijere prema svekolikoj katoličkoj mladeži u različitim školama diljem zemlje [1]; ipak, Kongregacija za katolički odgoj povjerava im ovaj dokument kako bi one, na različitim razinama, osigurale izradu odgojnog projekta koji će ispunjavati zahtjeve cjelovitog odgoja današnje mladeži u katoličkim školama i kako bi budno pratile njegovu provedbu. Nadalje, Kongregacija za katolički odgoj poziva sve odgovorne sudio-nike u odgoju – roditelje, nastavnike, učenike i učenice, školske vlasti – da upotrijebe sve mogućnosti i sva sredstva kako bi katolička škola mogla obnašati svoju istinsku građansku i apostolsku službu.

I.
KATOLIČKA ŠKOLA
I SPASENJSKO POSLANJE CRKVE

Spasenjsko poslanje Crkve

5. Bog Otac u svom otajstvenom naumu ljubavi, kad dođe punina vremena, posla Sina Svoga Jedinorođenoga da na zemlji uspostavi kraljevstvo Božje i preporodi ljude. Da bi nastavio svoje spasenjsko djelo, Isus Krist je ustano-vio Crkvu kao vidljivo tijelo oživljeno Duhom.
6. Vođena tim istim Duhom Crkva neprestano produ-bljuje i jača svijest o sebi te meditira o otajstvu vlastitog postojanja i poslanja [2]. Time ona neprestano iznova otkriva i spoznaje svoj životni odnos s Kristom »da bi našla jače svjetlo, novu snagu i veću radost u vršenju svoga po-slanja te u određivanju najboljeg načina kako bi njeni do-diri sa svijetom bili bliskiji, djelotvorniji i blagotvorniji jer mu, unatoč specifičnim svojim osobitostima i razlikama,

sasvim pripada« [3] i čijoj je službi namijenjena kako bi ljudski rod stekao puninu u Kristu.

7. Dakle, poslanje Crkve jest – evangelizirati, odnosno svima radosno naviještati spasenje, krštenjem rađati nova stvorenja u Kristu te ih odgajati da svjesno žive kao djeca Božja.

Sredstva u službi poslanja Crkve

8. U vršenju svoga spasenjskog poslanja Crkva se ponajviše koristi sredstvima koja joj je povjerio sâm Isus Krist, ne zanemarujući pritom i ona druga sredstva koja su u različitim vremenima i kulturama primjerena ostvarenju njenog nadnaravnog cilja i promicanju razvoja osobe. Crkva ostvaruje svoje poslanje prilagođujući sredstva okolnostima vremena i novim potrebama ljudskoga roda [4]. U susretu s različitim kulturama i u okolnostima nastalima slijedom novih čovjekovih postignuća, Crkva navještajem vjere otkriva »čovjeku u svakome vremenu transcendentnu svrhu koja jedina životu daje puni smisao« [5]. Shodno tom poslanju Crkva osniva svoje vlastite škole jer u njima vidi povlašteno sredstvo cjelovitog obrazovanja: naime, škola je središte u kojem se elaborira i prenosi specifični svjetonazor, shvaćanje čovjeka i povijesti.

Doprinos katoličke škole spasenjskom poslanju Crkve

9. Katolička škola pripada spasenjskom poslanju Crkve, poglavito u ispunjenju zahtjeva odgoja u vjeri. Svjesna da »Krist istodobnu puninu psihološke i moralne savjesti postavlja gotovo kao preduvjet da čovjek konačno primi, kako mu priliči, božanske darove istine i milosti« [6], Crkva osjeća svoju obvezu da u njegovoj djeci promiče potpunu svijest o njihovu rođenju za novi život [7]. U jasnom i nedvosmislenom pozivu na Evandelje Isusa Krista, koje treba usaditi u svijest i život vjernika, definira se odgojni projekt katoličke škole koji treba uvažavati aktualnu kulturnu uvjetovanost.

Odgojno djelovanje Crkve i kulturni pluralizam

10. »Neprestano težeći punini božanske istine« [8], kroz stoljeća je Crkva postupno posezala za izvorima i sredstvima s područja kulture kako bi objavi dala novu dimenziju i potaknula konstruktivni dijalog sa svijetom. Čvrsto vjerujući da je vodi Duh Gospodinov, Crkva nastoji u događajima, zahtjevima i težnjama našega vremena, razabrati [9] one pozive na koje valja žurno odgovoriti kako bi se ostvario Božji plan.

11. U današnjem društvu koje se, između ostalog, odlikuje kulturnim pluralizmom Crkva uviđa nasušnu potrebu da se osigura nazočnost kršćanske misli. U okolnostima sukoba shvaćanja i načina ophodenja ta misao predstavlja valjan kriterij prosudbe: »Poziv na Isusa Krista uči nas razabrati vrijednosti koje čine čovjeka i one protuvrijednosti koje ga uništavaju.« [10].

12. Kulturni pluralizam stoga poziva Crkvu na jačanje vlastitog odgojnog rada kako bi se oblikovale jake osobe sposobne oduprijeti se razornom relativizmu i dosljedno živjeti zahtjeve vlastitog krštenja. Kulturni pluralizam potiče Crkvu na promicanje istinskih kršćanskih zajednica koje upravo silom vlastite žive i djelatne kršćanske vjere mogu u duhu dijaloga dati originalan i pozitivan doprinos izgradnji zemaljskog grada, te ju u tu svrhu potiče i na jačanje njenih odgojnih potencijala. Isti se ciljevi nameću Crkvi i u odnosu na druge karakteristične elemente suvremene kulture kakvi su primjerice materijalizam, pragmatizam, tehnicizam.

13. Kako bi se osiguralo ostvarenje tih ciljeva u okolnostima kulturnog pluralizma, Crkva podupire načelo školskog pluralizma, to jest koegzistenciju i, ako je ikako moguće, suradnju različitih školskih ustanova kako bi mladi mogli izgraditi kriterije prosudbe utemeljene na specifičnom

svjetonazoru i kako bi se mogli pripremiti za vlastito aktivno sudjelovanje u izgradnji zajednice i društva.

14. U tom smislu katoličkoj školi pripada mjesto u školskim sustavima pojedinih zemalja, pri čemu treba voditi računa o modalitetima i mogućnostima različitih sredina. Nudeći takvu alternativu, Crkva želi udovoljiti suradničkim zahtjevima prisutnima u svijetu obilježenu kulturnim pluralizmom te daje svoj doprinos afirmaciji slobode podučavanja uz uvažavanje i jamstvo slobode savjesti i prava roditelja na odabir škole koja odgovara njihovim odgojnim nakanama [11].

15. Konačno, Crkva je potpuno uvjerenja da katolička škola ponudom svoga odgojnog projekta ljudima našega doba izvršava svoju nezamjenjivu i nužnu crkvenu zadaru. Time Crkva sudjeluje u kulturnom dijalogu dajući svoj originalni i pokretački doprinos istinskom napretku prema čovjekovu cjelovitu obrazovanju. Odsutnost katoličke škole bio bi nemjerljiv gubitak [12] za civilizaciju, za čovjeka i njegovu naravnu i nadnaravnu sudbinu.

II.

DANAŠNJA PROBLEMATIKA U SVEZI S KATOLIČKOM ŠKOLOM

16. Razmišljajući o svom spasenjskom poslanju, Crkva smatra da je katolička škola povlaštena sredina za cijelovito obrazovanje njenih vjernika i služba najveće vrijednosti za sve ljudi. Ona pritom ne zanemaruje brojne primjedbe i nedoumice glede smisla postojanja katoličke škole i njezine operativne valjanosti. To pitanje valja smjestiti u okvire mnogo šire problematike koja se odnosi na sve institucije u današnjem društvu obilježenim sve bržim i dubljim transformacijama.

Primjedbe na katoličku školu

17. U raspravi o katoličkoj školi mogu se razabrat određene skupine primjedbi, napomena, alternativa koje vrijedi spomenuti kako bi se rasprava smjestila u konkretan kontekst i kako bi se utvrdili oni aspekti koji nastavnike

potiču na znatne napore u smislu prilagodbe zahtjevima njihova poslanja u suvremenome svijetu.

18. Ponajprije treba imati na umu da mnogi, unutar Crkve i izvan nje, zbog pogrešnog tumačenja pojma laikata ustaju protiv katoličke škole kao institucije. Oni ne prihvaćaju mogućnost da bi Crkva osim pojedinačnog svjedočanstva njenih članova mogla ponuditi i specifično svjedočanstvo vlastitih institucija čija su namjena, primjerice, traženje istine ili djela ljubavi.

19. Po nekim drugim primjedbama katolička škola naстојi iskoristiti jednu ljudsku instituciju u religijske svrhe ili za afirmaciju vjeroispovijesti. Kršćanski odgoj u nekim slučajevima može predstavljati opasnost od takozvanog prozelitizma, parcijalnog shvaćanja kulture, ako se na pogrešan način tumači i primjenjuje. Međutim, treba naglasiti i to da cjelovit odgoj neizbjegno obuhvaća i religijsku dimenziju, a ona pak učinkovito doprinosi razvoju drugih oblika ličnosti proporcionalno njenoj integriranosti u opći odgoj.

20. Neki pak smatraju da je katolička škola anakrona institucija koja je u prošlosti imala zamjensku ulogu, a danas njen postojanje više nema smisla jer građansko društvo u potpunosti preuzima obrazovni sustav. Drža-

va sve više preuzima odgojno-obrazovne institucije te ugrožava opstojnost prirodnih zajednica utemeljenih na zajedničkom shvaćanju života. Država to čini putem odgojnih ustanova izjednačenih na nacionalnoj razini koje se deklariraju kao neutralne. U takvim okolnostima katolička škola nudi alternativu primjerenu onim članovima crkvene zajednice koji to žele.

21. Točno je da je u nekim zemljama katolička škola prisiljena u određenoj mjeri reducirati svoje odgojno djelovanje i svesti ga na imućnije društvene slojeve tako da se stječe dojam kako ona svojim odgojem pogoduje društveno-ekonomskoj diskriminaciji. No to se događa tamo gdje nisu uvažene prednosti njezine alternativne nazočnosti u današnjem pluralističkom društvu, pa se samim time katoličkoj školi stvaraju znatne teškoće.

22. Tome se pridodaju i primjedbe na odgojne rezultate katoličke škole. Ponekad je optužuju kako nije u stanju formirati uvjerene, dosljedne kršćane obrazovane na društvenom i političkom planu. Taj je rizik neodvojivo povezan s odgojnim naporima: ne treba se obeshrabriti zbog prividnih ili stvarnih neuspjeha jer su elementi koji utječu na obrazovanje učenika brojni i rezultati se često ostvaruju dugoročno.

23. Prije nego što zaključimo razmatranje primjedbi na katoličku školu, moramo se svakako osvrnuti na kontekst u kojem se danas posvuda, a posebno u Crkvi, odvija školska djelatnost. U današnjem brzorazvijajućem društvu problem obrazovnog sustava svuda je vrlo težak. Drugi Vatikanski koncil poduzeo je korake u smislu otvaranja, a to je nerijetko pogrešno protumačeno i provedeno. Osim toga, teško je dostupno kompetentno, dobro pripremljeno nastavno osoblje, a nedostaju i potrebna finansijska sredstva. Treba li možda u takvim okolnostima Crkva, kao što bi to neki htjeli, odustati od svojeg apostolskog poslanja u katoličkim školama? Treba li svoje napore usmjeriti na evangelizaciju neposredno na prioritetnom području ili na području koje je pogodnije za njeno duhovno poslanje te svoje pastoralne preokupacije usmjeriti prema službi u državnim školama? Takvo rješenje ne bi bilo samo suprotno smjernicama Koncila već i protivno poslanju Crkve i stvarnim očekivanjima kršćanskog naroda. Upravo je to ono što ovdje želimo posebno istaknuti.

Neki vidovi današnje škole

24. Stvarnost katoličke škole moguće je jasno razumjeti samo ako je promatramo u širem kontekstu problematike današnjeg školskog sustava. Ostavimo li po strani

inicijative promicatelja desekularizacije – uz napomenu da ta teorija danas i nije osobito relevantna – škola u suvremenom društvu zauzima vodeće mjesto kako po ulozi »škole svih i za sve« (sudjelovanje roditelja, demokratizacija i jednakе mogućnosti), tako i po tome što se sve jasnije konfigurira kao »cjelodnevna škola«, koordinirajući i, eventualno, apsorbirajući odgojne zadaće drugih institucija, kao i zato što trajanje obveznog školovanja teži produljenju.

III.

ŠKOLA KAO MJESTO HUMANIZACIJE KROZ SUSTAVNO USVAJANJE I KRITIKU KULTURE

25. Kako bismo do kraja razumjeli poslanje katoličke škole, vrijedi se prisjetiti značenja samog pojma *škola*. Pri tome treba naglasiti da ako ona nije *škola* u pravom smislu te ako ona ne reproducira sebi svojstvene elemente, ona nikako ne može biti *katolička* škola.

Zadaće škola – općenito

26. Pažljivom analizom različitih definicija škole i inovacijskih težnji unutar školskih institucija različitih razina doći ćemo do formulacije pojma *škole* kao mjesta cjelovitog obrazovanja kroz sustavno usvajanje i kritiku kulture. Naime, škola je povlašteno mjesto cjelovitog napredovanja kroz živ i životvorni susret s kulturnim nasljeđem.

27. To implicira da se takav susret mora dogoditi u vidu elaboracije, to jest putem usporedbe i uvrštavanja trajnih vrijednosti u sadašnji kontekst. Naime, da bi kultura bila odgojna, ona se mora uklopiti u problematiku vremena u kojem se odvija život mlade osobe. Škola mora ohrabrvati učenika na korištenje vlastite inteligencije, poticati dinamiku iluminacije i intelektualnog otkrića te jasno ukazivati na smisao stečenog iskustava i sigurnosti. Škola koja ne ispunjava tu zadaću već, naprotiv, nudi unaprijed sastavljenе elaboracije samim time postaje kočnicom razvoja ličnosti učenika.

Škola i shvaćanje života

28. Iz svega do sada izloženog razabire se nužnost da škola podvrgne usporedbi svoj obrazovni program, sadržaje i metodologiju uz viziju stvarnosti kojom se nadahnjuje i o kojoj sve u školi ovisi.

29. Implicitno ili eksplicitno referiranje na neki određeni svjetonazor (*Weltanschaung*) neizbjježno je jer je ono sastavni dio dinamike svakoga odabira. Zbog toga je presudno da svaki pripadnik školske zajednice ima na umu takvo viđenje stvarnosti, pa makar na različitim razinama svjesnosti, ako ni zbog čega drugog, onda bar zbog

jednoobraznosti same nastave. Svaki se svjetonazor temelji na određenoj ljestvici vrijednosti u koje se vjeruje, što nastavnicima i odraslim osobama daje potreban autoritet u odgoju. Ne smijemo zaboraviti činjenicu da se u školi podučava da bi se odgajalo, to jest da bi se čovjeka izgradilo iznutra, kako bi ga se oslobodilo od uvjetovanosti koja bi mu mogla onemogućiti da kao čovjek živi u punini. Zbog toga škola mora polaziti od odgojnog projekta koji je hotimično usmjeren prema potpunoj afirmaciji osobe.

30. Formalna je zadaća škole, kao odgojne institucije, utvrditi etičku i religijsku dimenziju kulture da bi se aktivirala duhovna dinamika subjekta i kako bi mu se pomočlo postići etičku slobodu koja prepostavlja i usavršava onu psihološku. No, etička se sloboda stječe samo usporedbom s apsolutnim vrijednostima o kojima ovisi smisao i vrijednost čovjekova života. Ovo je trebalo naglasiti jer se i u okviru odgoja javlja težnja da se kao parametar vrijednosti koristi aktualnost: time nastaje opasnost uđivojavanja prolaznim ili površnim prohtjevima zanemarujući dublje zahtjeve suvremenoga svijeta.

Škola u današnjem društvu

31. Osluhnemo li najdublje zahtjeve jednog društva obilježenog znanstvenim i tehnološkim razvojem koji bi mogao rezultirati depersonifikacijom i omasovljenjem, odmah postaje jasno da škola mora nužno biti stvarno odgojna. Ako na te društvene zahtjeve želimo odgovoriti na prikladan način, škola mora biti u stanju formirati jake i odgovorne osobnosti sposobne donositi slobodne i ispravne odluke. Ova se karakteristika još jasnije može razabratи ako školu promatramo kao instituciju u kojoj mladi stječu sposobnost postupnog otvaranja stvarnosti i stjecanju određenog svjetonazora.

32. Ovako konfigurirana škola ne implicira samo određeni odabir kulturnih vrijednosti već i odabir životnih vrijednosti koje moraju uvijek biti djelatno nazočne. Zbog toga ona treba biti ustrojena kao zajednica u kojoj se vrijednosti izražavaju kroz zdrave međusobne odnose pripadnika te kroz pojedinačno i zajedničko prihvatanje svjetonazora kojim se škola nadahnjuje.

IV.

ODGOJNI PROJEKT KATOLIČKE ŠKOLE

Specifična narav katoličke škole

33. Nakon što smo naglasili karakteristike katoličke škole kao *škole*, zadržat ćemo se na značenju pridjeva kojom se određuje kao *katolička*. Ono što je određuje jest njezino utemeljenje na pravom kršćanskom svjetonazoru u čijem je središtu Isus Krist.
34. Temelj odgojnog projekta katoličke škole jest Krist: On objavljuje i promiče novi smisao postojanja, mijenja ga te čovjeku omogućuje da živi na božanski način, to jest da misli, hoće živjeti i živi po Evandželju, uzimajući blaženstva kao pravilo života. Upravo po tome što se čitava školska zajednica poziva na kršćanski svjetonazor i dijeli ga – u većoj ili manjoj mjeri – to školu određuje *katolic-kom* jer evanđeoska načela u njoj postaju odgojna pravila, unutarnji poticaj i istodobno – konačni cilj.

35. Katolička škola tako stječe svijest o svojoj predanosti promicanju cjelovitog čovjeka jer u Kristu, savršenome Čovjeku, sve se ljudske vrijednosti ostvaruju u punini i u jedinstvu s njime. U tome je njena specifična katolička narav, u tome je ukorijenjena njena dužnost njegovanja ljudskih vrijednosti uz poštovanje njihove legitimne neovisnosti kao i vjernost svome poslanju da služi svim ljudima. Isus Krist uzvisuje i oplemenjuje čovjeka, daje vrijednost njegovu postojanju, On je paradigma i uzor života kakav katolička škola nudi mladima.

36. Premda joj je svrha, kao i svakoj drugoj školi, kritičko i sustavno prenošenje kulture u okviru cjelovite formacije osobe, ona to čini po kršćanskom svjetonazoru »po kojem ljudska kultura zauzima povlašteno mjesto u cjelovitu čovjekovu pozivu«. [13] Kako je povijesni čovjek onaj kojega je Krist otkupio, Katolička Crkva cilja na formiranje kršćanina po vrlinama koje ga određuju i omogućuju mu novi život u Kristu, dopuštajući mu da vjerno surađuje u izgradnji Kraljevstva Božjega [14].

37. Temeljem tih pretpostavki možemo odrediti zadaće i precizirati sadržaje katoličke škole. Zadaće se polariziraju u sprezi kulture i vjere te vjere i života. Do te sprege dolazi usvajanjem različitih sadržaja ljudskoga znanja uređena

po disciplinama u svjetlu evanđeoske poruke i kroz razvoj vrlina koje krase kršćanina.

Sprega vjere i kulture

38. Pomažući učenicima u ostvarenju sprege vjere i kulture, katolička škola u nastavi polazi od dubokog poimanja znanja kao takvog; ona ni na koji način ne želi nastavu odvojiti od njoj svojstvenog cilja školskoga odgoja.
39. U tom kontekstu njeguju se pojedini predmeti uz potpuno poštivanje njima svojstvene metodologije. Dakle, bilo bi pogrešno školske predmete smatrati pomoćnim predmetima u poučavanju vjere ili sredstvom koje se može koristiti u apologetske svrhe. Oni omogućuju usvajanje tehnika, znanja, intelektualnih metodologija, moralnih i društvenih stajališta koje učeniku omogućuju razvoj vlastite osobnosti i da se kao aktivni član uključi u ljudsku zajednicu. Ti predmeti nisu samo skup znanja koja treba steći nego predstavljaju i vrijednosti koje treba usvojiti, a posebno istine koje treba spoznati.
40. U svjetlu takva shvaćanja odgojnog poslanja katoličke škole za nastavnika se otvaraju najbolje moguće okolnosti u kojima on kod učenika oblikuje preduvjete za rast

u vjeri uz istodobno obogaćivanje i rasvjetljavanje ljudskoga znanja kroz stečene vjerske spoznaje. Sama nastava otvara brojne prigode za duhovno uzdizanje učenika do novih obzora vjerske spoznaje, no osim toga, kršćanski odgajatelj otkriva i valjan doprinos koji pojedini školski predmeti mogu dati u razvoju kršćanske osobnosti. Obrazovanje može oblikovati um i srce učenika te ih tako pripremiti da se priklone Kristu na osoban način i sa svom dubinom ljudske prirode obogaćene kulturom.

41. Nadalje, škola promatra ljudsko znanje kao istinu koju valja otkriti. U onoj mjeri u kojoj se pojedini nastavni predmeti njeguju i prikazuju kao izraz ljudskoga duha koji potpuno slobodno i odgovorno traži istinu oni su već na određeni način kršćanski jer otkrivanje i prepoznavanje istine usmjerava čovjeka na nalaženje absolutne istine. Učitelj, prikladno pripremljen za svoj nastavni predmet, a posjeduje i kršćansku spoznaju, učeniku prenosi smisao onoga što predaje te ga vodi dalje od riječima izrečenog, vodi ga u samo srce absolutne istine.

42. Kulturna baština čovječanstva sadrži i druge vrijednosti osim specifičnog izraza istinitog. Pomažući učeniku u upoznavanju, poštovanju i usvajanju tih vrijednosti, postupno ga usmjerava prema vječnoj stvarnosti. Takva

dinamika kretanja prema svome izvoru na najbolji mogući način ukazuje na važnost nastave za rast vjere.

43. Dakle, ostvarenje te specifične nakane katoličke škole ne ovisi toliko o pojedinim nastavnim predmetima ili programima koliko, iznad svega, o osobama koje u njoj djeluju. Da bi nastava postala škola vjere, odnosno sredstvo prijenosa kršćanske poruke, mnogo toga ovisi o sposobnosti samih učitelja. Sprega kulture i vjere posreduje se putem sprege vjere i života utjelovljena u osobama odgajatelja. Uzvišenost zadaće koja im je povjerena zahtjeva da oni, po uzoru na jedinog Učitelja Krista, kršćansko otajstvo iskazuju i otkrivaju ne samo riječima nego i svakom svojom gestom i postupkom. Ovo pojašnjava samu bît razlike između škole koja je prožeta kršćanskim duhom i škole koja se zadovoljava time da religiju samo pridoda ostalim nastavnim predmetima.

Sprega vjere i života

44. Budući da je utemeljena na usvajanju objektivnih vrijednosti, nastava po svojoj apostolskoj dimenziji nije ograničena isključivo na spregu vjere i kulture, već teži izgradnji osobne sprege vjere i života u učeniku.

45. Katolička škola preuzima kao svoju specifičnu zaduću – osobito danas u okolnostima nedostatnog doprinosa obitelji i društva na području odgoja – cjelovitu izgradnju kršćanske osobnosti, svjesna da se čovjek mora izgradivati u procesu kontinuiranog obraćenja da bi postao čovjekom izgrađenim po Božjoj volji. Ona učenike podučava kako razgovarati s Bogom u raznim osobnim životnim prilikama. Potiče ih, nadalje, na prevladavanje individualizma i da u svjetlu vjere žive odgovoran život u solidarnosti s drugim ljudima. Sama svrha ljudskog postojanja poziva ih da kao kršćani budu zauzeti u službi Bogu i u korist svoje braće te da tako mijenjaju svijet kako bi on postao prebivalištem dostoјnjim čovjeka.

46. Katolička škola podučava mlade kako tumačiti glas svega svijeta koji im Stvoritelj otvara i kako kroz dosege znanosti oni mogu dublje spoznati Boga i čovjeka. U svakodnevnom životu škole učenik spoznaje kako je putem svoga osobnog djelovanja i sâm pozvan živo svjedočiti Božju ljubav među ljudima jer je i sâm dio povijesti spašenja koja svoj konačni smisao dobiva u Kristu, spasitelju svih ljudi.

47. Svjesna da čovjeku nije dovoljno biti preporođen krštenjem da bi time postao kršćaninom nego da treba živjeti po Evandelju, katolička se škola zauzima za posebno

ozračje u okruženju školske zajednice. Takvo ozračje [15] svakom pojedinom učeniku pomaže živjeti vlastitu vjeru na sve zrelij način. Tako stvoreno ozračje pomaže učeniku postupno usvajanje stajališta zahvaljujući kojemu će preuzeti odgovornost koja proizlazi iz njegova krštenja. Katolička škola u odgojnog procesu posebno i nezamjenjivo mjesto daje kršćanskom nauku i vrlinama, kao trajnoj i dubokoj težnji koja se postupno mora ukorijeniti u učeničkoj svijesti. Oni pak usvajaju teološke vrline kako bi ih sublimirali kao ljubav, a ta ljubav postaje *duša* koja vrlog čovjeka čini kršćaninom. U središtu odgojnog procesa jest Krist, uzor po kojemu svaki kršćanin treba oblikovati svoj život. Po tome se katolička škola razlikuje od svake druge škole kojoj je jedini cilj oblikovanje čovjeka. Katolička škola sebi kao svrhu zadaje oblikovanje kršćanina tako da i nekrštene osobe putem njezina nauka i njezina svjedočenja mogu upoznati Krista koji nadilazi svako znanje [16].

48. Ako se specifično odgojno djelovanje katoličke škole odvija u spremi s raznim drugim odgojnim ustanovama (obitelj, kršćanske i župne zajednice, udruge mladih, organizacije s područja kulture ili sporta itd.), valja imati na umu da mnoge druge društvene sfere predstavljaju brojne izvore informacija i otvaraju mogućnost kulturne participacije. U nazročnosti ove takozvane paralelne škole na-

meće se potreba aktivne nazočnosti škole koja sustavnim i kritičkim odgojem mlade osposobljuje za samokontrolu [17] tako da oni mogu sasvim slobodno i svjesno odbaciti svoje opredjeljenje, suočeni s porukama koje dolaze od sredstava društvene komunikacije (medija). Učenike treba poučiti kako takve potrebe podvrgnuti kritičkoj prosudbi [18], kako ih urediti i uključiti u sveukupnu stечenu osobnu ljudsku i kršćansku kulturu.

Religijski aspekt poduke

49. U obnašanju svog specifičnog poslanja – a to je sustavno i kritičko prenošenje kulture u svjetlu vjere i njegovanje dinamike kršćanskih vrlina, uz promicanje dvostrukе sprege kulture i vjere te vjere i života – katolička je škola svjesna važnosti evanđeoskog nauka kako ga prenosi Katolička Crkva. Taj je nauk temeljni element odgojnog procesa čija je svrha učenika usmjeriti na svjesni odabir zauzetog i vjerodostojnog života.

50. Ne ulazeći u meritum problematike školskog vjeronauka, valja istaknuti da taj vjeronauk, iako se ne iscrpljuje kroz ‘religiju’, kao nastavni predmet u okviru školskih programa mora biti eksplicitan i sustavan, kako u umu učenika ne bi nastao raskorak između opće i religijske

kulture. Vjeronauk se bitno razlikuje od ostalih nastavnih predmeta jer njegova svrha nije isključivo intelektualno prihvaćanje religijskih istina nego prianjanje čitavim bićem uz Krista.

51. Iako je potpuno jasno da su mjesto kateheze u prvome redu škola, obitelj i druge kršćanske zajednice, poglavito ona župna, nikada nećemo moći dostatno naglasiti nužnost i važnost kateheze u katoličkoj školi za rast mlađih u vjeri.
52. Katolička škola će stoga budno pratiti razvoj psihologisko-pedagoških znanosti, poglavito katehetskih, a na poseban način inicijative i smjernice nadležnih crkvenih tijela. Dužnost joj je surađivati putem izobrazbe kvalificiranih katehetskih djelatnika u školi radi sve uspješnijeg vršenja katehetskog poslanja Crkve.

Katolička škola kao mjesto susreta kršćanske odgojne zajednice

53. Zbog svega rečenog katoličke škole moraju biti »mjesto susreta onih koji žele svjedočiti kršćanske vrijednosti kroz cjelokupni odgoj« [19]. Katolička škola, bolje nego bilo koja druga, mora postati zajednicom čija je uloga

prenošenje životnih vrijednosti. Njen plan, kao što vidjemosmo, vodi ka prihvaćanju Krista, koji je mjera svih vrijednosti, u vjeri. Međutim, vjera se usvaja prije svega u dodiru s osobama koje njenu stvarnost žive u svakodnevnome životu: naime, kršćanska se vjera rađa i raste unutar zajednice.

54. Dimenzija zajedništva koja krasiti katoličku školu ne proizlazi isključivo iz čovjekove naravi i naravi odgojnog procesa kao u svakoj drugoj školi, već iz same naravi vjere. Zbog činjenice da sama po sebi nije dorasla obvezama koje proizlaze iz njenog odgojnog projekta katolička škola je svjesna da se zajednica koju ona predstavlja mora stalno napajati s izvora svrhe njenog postojanja, a to je spasiteljska riječ Kristova, onako kako je prenose *Sveti pismo* i *Predaja*, kao i nazočnost onih koji su je živjeli i još je uvijek žive.

55. U odsutnosti stalnog pozivanja i oslanjanja na Riječ i stalnog obnavljanja susreta s Kristom Katolička škola gubi svoju srž i suštinu. Iz zajedništva s Njime ona crpi svu potrebnu snagu za ostvarenje svog odgojnog projekta te udahnuje »život školskoj sredini prožetoj evanđeoskim duhom slobode i ljubavi« [20] u kojoj učenik može stići iskustvo vlastitog dostojanstva. S obzirom na osobnost i Božji poziv svakome čovjeku katolička škola doprinosi

oslobodenju čovjeka oblikujući ga u ono za što je stvoren: da bude svjesni Božji sugovornik otvoren za njegovu ljubav.

56. Od »ovog osnovnog religijskog nauka koji je egzistencijalna metafizička kršćanska osovina« [21] katolička školska zajednica učinila je paradigmu svog odgojnog djelovanja. Dakle, ona ne prenosi kulturu kao sredstvo stjecanja snage i vladanja nego kao sposobnost slušanja i življenja u zajedništvu s ljudima, prihvaćanja događaja i svih stvari. Pritom znanje ne promatra kao sredstvo stjecanja prestiža ili bogatstva, već kao obvezu odgovornog služenja drugima.

Ostali aspekti odgojnog projekta katoličke škole

57. Ako katolička zajednica i koristi kakvo alternativno rješenje kako bi mladima pružila specifičnu formaciju u kršćanskoj vjeri kroz katoličku školu, ona to čini tako da pritom ne nudi znanje koje dijeli ljudi, pothranjuje samodopadnost i omalovažava suprotna stajališta. Na-protiv, ona to čini potičući i promičući susret i suradnju. Otvara se drugima uvažavajući njihov način promišljanja i života, razumijevajući njihove tjeskobe i nade, dijeleći s njima okolnosti i sudjelujući u njihovu oblikovanju.

58. Vođena kršćanskim idealom, katolička je škola osobito osjetljiva na vapaje koji dolaze sa svih strana svijeta i zazivaju stvaranje pravednijeg društva te se zauzima kako bi na njih odgovorila vlastitim doprinosom uspostavi pravednosti. Pritom se ne ograničava na smjelo naučavanje o zahtjevima pravednosti, uvijek pa i onda kada to znači suprotstavljanje mjesnome mentalitetu, već nastoji te zahtjeve učiniti djelatnima u vlastitoj zajednici, poglavito u svakodnevnom životu škole. U nekim je državama katolička škola zbog specifičnih pravnih i gospodarskih okolnosti dovedena u opasnost da svjedoči suprotno svojim načelima, poglavito zato što se mora samofinancirati pa u svoje okrilje prihvata pretežito djecu koja potječu iz dobrostojećih privilegiranih obitelji. Takvo stanje zabrinjava osobe zadužene za katolički odgoj jer Crkva obnaša svoju odgojnju zadaću ponajprije »u korist onih koji ne raspolažu novčanim sredstvima, ne uživaju pomoći i ljubav obitelji ili su daleko od dara vjere« [22]. Budući da je odgoj učinkovito sredstvo društvenog i gospodarskog napretka, ako bi katolička škola svoju skrb nudila isključivo ili preferencijalno pripadnicima nekih imućnijih društvenih slojeva i tako doprinosila dodatnom osnaženju njihova povlaštenog društvenog položaja, time bi podupirala stvaranje nepravednog društvenog poretka.

59. Očito, odgojni projekt koji duboko zauzima osobu zahtijeva slobodno prihvaćanje od strane svih onih koji u njemu sudjeluju: njega se nikako ne može i ne smije nametati; treba ga ponuditi kao mogućnost, kao radosnu vijest i kao takav može biti i odbačen. Da bi se on mogao ostvariti i da bismo mu ostali vjerni, škola mora nužno moći računati na istovjetnost nakana i uvjerenja svih njegovih sudionika.

Sudjelovanje kršćanske zajednice u odgojnem projektu katoličke škole

60. Samim time što već na samome početku jasno deklari svoj odgojni projekt i zauzima se da mu ostane vjerna, katolička se škola očituje kao autentična i vjerodostojna zajednica koja, obnašajući svoju specifičnu zadaću prenošenja kulture, svim svojim članovima pomaže u usvajanju tipično kršćanskog načina života. Naime, u njoj poštivanje drugoga postaje služba osobi Krista, suradnja se rađa u znaku bratstva, političko zauzimanje za ostvarenje općeg dobra ona odgovorno prihvata kao obvezu u izgradnji Kraljevstva Božjeg.

61. Odgovorna suradnja u provedbi zajedničkog odgojnog procesa smatra se dužnošću po savjesti svih članova

te zajednice – nastavnika, roditelja, učenika, upravnog osoblja – dužnost koja se ispunjava prema ulozi i zadaćama svakog pojedinog člana. Takvo sudjelovanje u evanđeoskom duhu je samo po sebi svojevrsno svjedočanstvo koja ne samo da ‘izgrađuje’ Krista unutar zajednice nego i prožima čitavu zajednicu te postaje ‘znamen’ za svakoga.

Katolička škola kao crkvena i društvena služba

62. Time katolička školska zajednica obnaša nezamjenjivu zadaću i u korist učenika i svih onih koji su u različitim ulogama njen sastavni dio, ali i u čitavu društvu koje je danas više nego ikada podijeljeno između težnje ka solidarnosti i neprestane pojave novih oblika individualizma te kao takva može biti začetak stvaranja zdravih zajednica nadahnutih zajedničkom težnjom za ostvarenjem općega dobra. Osim toga, katolička škola samim svojim postojanjem u današnjem pluralističkom društvu institucionalno uprisutnjuje kršćanstvo u svijetu kulture i prosvjete i otkriva sve bogatstvo vjere kao odgovor na teške probleme koji pritišću čovječanstvo. Katolička je škola pozvana ponizno i s ljubavlju služiti Crkvi i otvarati joj prostor za njenu nazočnost u školskom odgoju za dobrobit ljudske obitelji.

63. Na taj način ona provodi »istinski apostolat« [23]. Predanost tom apostolatu »znači obnašati žurnu i nezamjenjivu crkvenu zadaću« [24].

V.

ODGOVORNOST KATOLIČKE ŠKOLE DANAS

64. Promatramo li ga u njegovu pravom svjetlu, problem katoličke škole prije svega je u jasnom razabiranju i stvaranju preduvjeta za obnašanje njezina poslanja. To, dakle, podrazumijeva oštromno i kreativno istraživanje, upornost i hrabrost u zajedničkim naporima za stvaranje utvrđenih preduvjeta, unatoč unutarnjim i vanjskim teškoćama i sveprisutnim i pomalo zastarjelim sloganima [25] koji u konačnici vode prema ukidanju katoličke škole [26]. Popuštanje pred njima znači djelovati na vlastitu štetu. Favoriziranje u više ili manje radikalnom obliku puke neinstitucionalne prisutnosti Crkve na obrazovnom polju opasna je iluzija [27].

65. U prošlim su stoljećima školske institucije nadahnuće naukom Crkve uz ogromne žrtve ulagale velike napore kako bi taj nauk provodile u djelo, obogaćujući čovječan-

stvo školama koje su odgovarale potrebama mesta i vremena. Svjesna svoje odgovornosti za nastavak te službe, katolička škola uviđa i svoje nedostatke. Naime, danas, kao i u prošlosti, neke školske ustanove, koje se nazivaju katoličkima, kao da ne ispunjavaju u potpunosti zahtjeve odgojnog projekta koji bi trebao biti njihovo osnovno obilježje pa stoga ne ispunjavaju ono što Crkva i društvo od njih s punim pravom očekuju. Bez pretenzije da ovdje razlučimo sve one čimbenike koji mogu objasniti teškoće s kojima se suočava katolička škola, ukazat ćemo samo na neke kako bismo potaknuli raspravu koja će dovesti do odlučne reforme

66. Ono što često nedostaje katolicima koji djeluju u školi možda je u suštini jasna svijest o ‘identitetu’ same katoličke škole, kao i smjelost da se prihvate sve posljedice njene ‘različitosti’ u odnosu na ostale škole. Treba, dakle, prihvatići činjenicu da su njene zadaće smjelije i složenije, osobito danas kad kršćanstvo zahtijeva da bude utjelovljeno u nove oblike života zbog promjena koje se događaju u Crkvi i društvu, a osobito zbog pluralizma i težnje da se kršćanska poruka marginalizira.

67. Vjernost odgojnom projektu katoličke škole i zbog toga zahtijeva stalnu samokritičnost i uporno vraćanje na načela i razloge koji je nadahnjuju. Ona iz njih ne treba

crpiti automatske odgovore na današnje probleme nego smisao koji će omogućiti njihovo rješavanje u dijalogu s novim pedagoškim perspektivama i u suradnji sa svima onima koji se neovisno o svojoj vjeroispovijesti pošteno zauzimaju za istinski čovjekov napredak i rade u njegovu korist. Takva suradnja mora se prvenstveno uspostaviti sa školama drugih kršćanskih zajednica kako bi se i na tom području promicalo jedinstvo kršćana. Suradnja se, dakako, mora proširiti i na državne škole. Ona treba započeti kontaktom i susretom nastavnika da bi se nastavila kroz zajednička istraživanja i prenosila od nastavnika na učenike i njihove obitelji.

68. Na kraju se valja prisjetiti onoga što je već rečeno [28] o značajnim pravnim i gospodarskim teškoćama koje u raznim zemljama priječe rad katoličke škole. Te teškoće predstavljaju zapreku poglavito u procesu širenja djelatnosti na mlade koji potječu iz svih društveno-ekonomskih slojeva zbog čega se stječe pogrešan dojam da su katoličke škole namijenjene samo bogatima.

VI. SMJERNICE DJELOVANJA

69. Nakon osvrta na teškoće s kojima se katolička škola suočava, prelazimo na razmatranje mogućnosti koje se otvaraju kako neposrednim djelatnicima tako i odgovornim osobama. Prije svega treba istaknuti neke od njenih najozbiljnijih problema: organizacija i planiranje, jamstva koja osiguravaju njenu specifičnu narav, zalaganje religijskih instituta u školskom apostolatu, njena nazočnost u misijskim zemljama, pastoral nastavnika, strukovne udruge, gospodarska situacija.

Organizacija i planiranje katoličke škole

70. Katoličko školstvo nadahnuto je općim načelima o suradnji hijerarhije i djelatnika u apostolatu koje je proglašio II. Vatikanski koncil. Prema načelu suradnje i zajedničke odgovornosti i prema njihovim kompetencijama, odluke o katoličkoj školi i njihovoј provedbi odnose

se na razne skupine koje tvore odgojnu zajednicu [29]. Ovo načelo proglašio je Koncil i primjenjuje se osobito na elaboraciju i provedbu kršćanskog odgojnog projekta. Raspodjela pojedinih odgovornosti regulirana je po načelu supsidijarnosti kojim hijerarhijska vlast osobito poštuje stručne kompetencije s područja obrazovanja i odgoja. Naime, »pravo i dužnost vršenja apostolata zajedničko je svim vjernicima, klericima i laicima jer i laici imaju specifične zadaće u izgradnji Crkve« [30].

71. Ovo načelo proglašio je II. Vatikanski koncil i na poseban se način primjenjuje na apostolat katoličke škole koja tjesno povezuje religijsko obrazovanje i religijski odgoj s jasno definiranom stručnom djelatnošću. Ovdje se iznad svega očituje specifično poslanje laika, koje postaje »osobito žurno i nužno s obzirom na to da je autonomija mnogih područja ljudskog života znatno povećana, što je i opravdano, iako ponekad s određenim odmakom u etičkom i religijskom smislu, a to kršćanski život dovodi u veliku opasnost« [31]. Nadalje, laici uključeni u rad katoličke škole pozvani su »na tjesnu suradnju s apostolatom hijerarhije« [32], bilo putem religijskog obrazovanja [33], bilo putem općeg religijskog odgoja koji oni promiču i pomažu učenicima u ostvarenju njihove osobne sprege vjere i kulture te vjere i života. Katolička škola u tom smislu

slu od hijerarhije dobiva ‘mandat’ u svojstvu apostolske institucije [34].

72. Suštinski element takvog mandata jest »povezanost s onima koje je Duh Sveti postavio da vode Božju Crkvu« [35]. Ta se povezanost očituje i u planiranju cjelovitog pastoralra. »U cijeloj biskupiji ili u njenim posebnim dijelovima sva ta djela apostolata moraju biti koordinirana i međusobno tjesno povezana pod vodstvom biskupa: tako da sve inicijative i aktivnosti katehetske, misijske, karitativne, socijalne, obiteljske ili školske naravi kao i sve ostale djelatnosti u okviru pastoralra budu dijelom zajedničkog djelovanja i time još jasnije odražavaju jedinstvo biskupije.« [36].

Ovo se pokazalo nužnim u katoličkoj školi u kojoj je izražena »apostolska suradnja jednog i drugog klera, redovnika i laika« [37].

Jamstvo specifične naravi katoličke škole

73. Ove prepostavke osiguravaju razvoj specifične naravi škole kao katoličke. Dok je s jedne strane zadaća hijerarhije budno paziti na dosljednost religijskog nauka i poštivanja kršćanskog morala u katoličkoj školi, zadaća je

čitave odgojne zajednice u praksi osigurati karakterne crte koje tu školu čine mjestom kršćanskoga odgoja. Kršćanski roditelji koji ovoj školi povjeravaju svoju djecu preuzimaju posebnu odgovornost: to što su je odabrali ne izuzima ih od dužnosti da svoju djecu odgajaju kao kršćane. Dužni su aktivno surađivati, a to znači da s jedne strane moraju potpomagati katoličku školu u njenim odgojnim naporima, a s druge strane, putem različitih raspoloživih sredstava budno paziti da ona uvijek bude vjerna kršćanskim odgojnim načelima. Jednako važnu ulogu u očuvanju naravi i promicanju specifičnog poslanja katoličke škole imaju i nastavnici, poglavito u stvaranju kršćanskog ozračja koje mora prožimati nastavu i cijelokupni život škole. U slučaju poteškoća ili sukoba glede istinske kršćanske naravi katoličke škole hijerarhijska vlast može i mora intervenirati.

Katolička škola i religijski instituti

74. Neki problemi nastali su zbog toga što su se neki religijski instituti, izvorno osnovani za potrebe školskog odgojnog apostolata, uslijed društvenih i političkih promjena kasnije uključili u druge aktivnosti i napustili škole. U nekim drugim slučajevima napor u prilagodbi preporukama II. Vatikanskog koncila, koje se tiču revizije vlastite

karizme u svjetlu podrijetla instituta, neke je redovnike i redovnice naveo na napuštanje katoličkih škola.

75. Nameće se potreba sagledavanja u drugome svjetlu nekih argumentacija protiv takvog odgojno-obrazovnog rada. Odabire se takozvani »neposredniji« apostolat [38] pri čemu se zanemaruju izvrsnost i apostolska vrijednost odgojnog rada u školi [39]. Neki pak nastoje dati veću vrijednost individualnom radu u odnosu na onaj koji se provodi kolektivno unutar specifičnih apostolskih institucija. Prednosti kolektivnog apostolata u odgoju očite su. Osim toga ponekad se napuštanje katoličkih škola nastoji opravdati (prividnom) neučinkovitošću u ostvarivanju nekih ciljeva: ovo prije ukazuje na to da bi konkretnu aktivnost u školi trebalo temeljito preispitati i reafirmirati osjećaj poniznosti i nade svojstven svakom odgajateљu koji je uvjeren da se njegov rad ne može vrjednovati prema racionalističkim kriterijima koji se primjenjuju u drugim područjima [40].

76. Ako bi neke specifične okolnosti i zahtijevale određeno reduciranje školskog apostolata ili njegovu transformaciju u neke druge aktivnosti, tada nadležna mjesna crkvena vlast treba procijeniti shodnost ili nužnost takve promjene, imajući pritom u vidu prethodno spomenute moguće utjecaje na cjelokupni pastoral [41].

Katolička škola u misijskim zemljama

77. Apostolat u katoličkoj školi još više dobiva na vrijednosti kada je riječ o misijskim zemljama. U zemljama s mladim Crkvama, u kojima još djeluju strani misionari, učinkovitost katoličke škole u mnogome ovisi o njenoj sposobnosti prilagodbe mjesnim zahtjevima i potreba-ma, kako bi postala izraz mjesne i nacionalne katoličke zajednice, dajući svoj doprinos njezinom razvoju putem stručnih kompetencija nastavnoga kadra i otvorenost za suradnju. U zemljama u kojima je kršćanska zajednica još u nastanku, pa kao takva još ne može preuzeti neposred-nu odgovornost za odgojne institucije, hijerarhijska će vlast, unatoč tome što tu odgovornost privremeno uzima na sebe, težiti ostvarenju ciljeva koje smo spomenuli u svezi s organiziranjem katoličke škole [42].

Nastavnici katoličke škole

78. Nastavnici svojim djelovanjem i svjedočenjem spa-daju među glavne protagoniste koji odražavaju specifičnu narav katoličke škole. Nužno je potrebno osigurati i pro-micati njihovo stručno usavršavanje putem prikladnog i primjerenog pastoralnog rada. Svrha tog pastoralnog rada jest njihovo opće animiranje za kršćansko svjedočenje kao

i skrb za probleme koji se tiču njihova specifičnog apostolata, poglavito kršćanskog viđenja svijeta i kulture te prilagođene pedagogije utemeljene na evanđeoskim načelima. Ovdje se otvara veoma široko područje djelovanja za nacionalne i međunarodne organizacije koje na različitim razinama okupljaju katoličke nastavnike i odgojne institucije.

79. Strukovne organizacije koje štite interese odgojno-obrazovnih djelatnika također moraju biti obuhvачene specifičnim poslanjem katoličke škole. Prava tih djelatnika moraju se zaštititi s velikim osjećajem za pravednost. No, kad je riječ o materijalnim interesima ili društvenim odnosno moralnim okolnostima koje omogućuju stručno usavršavanje načelo koje je proglašio II. Vatikanski koncil ovdje nalazi svoju specifičnu primjenu: »Vjernici trebaju naučiti razlikovati svoja prava i dužnosti kad su pripojeni Crkvi od prava i dužnosti koji im pripadaju kao članovima ljudskoga društva. Neka ih nastoje uskladiti imajući na umu da ih u svakoj svjetovnoj stvari mora voditi kršćanska savjest« [43]. Nadalje, »laici i onda kad su zauzeti svjetovnim stvarima, mogu i moraju izvršavati dragocjeno djelo evangelizacije svijeta« [44]. Ako se shodno tome oni i organiziraju u specifične udruge radi zaštite prava odgajatelja, roditelja i učenika, oni moraju uvijek imati na umu specifično poslanje ka-

toličke škole koja je u službi kršćanskog odgoja mладеžи.
»Laika koji je istodobno vjernik i građanin mora stalno voditi kršćanska savjest« [45].

80. U takvim okolnostima ove udruge moraju ne samo štititi prava svojih članova nego im je dužnost i budno pratiti njihovo sudjelovanje u odgovornosti koja proizlazi iz specifičnog poslanja katoličke škole. Uključivši se u stručnu djelatnost specifične naravi, katoličko nastavno osoblje prihvata obvezu poštivanja takve njene naravi i aktivnog sudjelovanja pod vodstvom odgovornih organizatora.

Ekonomski položaj katoličkih škola

81. Ekonomski položaj brojnih katoličkih škola poboljšao se, a u nekim državama i normalizirao. Do toga je došlo tamo gdje su vlade uvidjele prednosti i nužnost pluralizma u školstvu koji nudi alternativu državnom školskom sustavu. S različitih bespovratnih potpora prešlo se na sklapanje sporazuma, konvencija i ugovora kojima se katoličke škole, osim toga što im se daje dvostruka mogućnost zadržavanja specifične naravi i adekvatnog vršenja njihove zadaće, uključuju, na više ili manje potpun način, u državni školski sustav te im se osiguravaju prava i ekonomski položaj kao i državnim školama.

82. Ovi su sporazumi sklapani i zbog zainteresiranosti pojedinih vlada koje su time priznale vrijednost javne službe koju nudi katolička škola i zbog odlučnog djelovanja hijerarhije ili nacionalne zajednice. Takva su rješenja ohrabrenje za odgovorne osobe Katoličke škole u zemljama u kojima katolička zajednica još uvijek ima vrlo velike financijske troškove održavanja često vrlo velike mreže katoličkih škola. One moraju vjerovati da zauzimanjem za reguliranje jednog stanja, koje je na tom području često nepravedno, doprinose tome da svako dijete dobije odgoj koji će uvažiti njegov potpuni razvoj, a istodobno brane slobodu obrazovanja i pravo roditelja da za svoju djecu odaberu odgoj primjerom njihovim legitimnim zahtjevima. [46]

VII.

HRABRO I SOLIDARNO ZAUZIMANJE

83. Obveza prihvaćanja odgojnog puta katoličke škole je prije svega izraz velikog čina vjere u nužnost i utjecaj takvog apostolata. Naime, onaj koji ima vjere i prihvaca Kristovu poruku, voli i razumije današnju mladež, razabire probleme i poteškoće koje pritišću svijet, uvidjet će kako pokretanje katoličke škole dosljedne njezinoj fizionomiji zahtijeva hrabar i smion doprinos njenome razvoju, pri čemu su ponekad nužni i značajni zaokreti kako bi njeno ostvarenje bilo sukladno današnjim potrebama i uzvišenim idealom kojim je nadahnuta.

84. Vrijednost odgojnih rezultata katoličke škole ne mjeri se po kriteriju trenutačne učinkovitosti; u kršćanskom odgoju osim slobode odgajatelja i slobode učenika u međusobnom dijalogu treba imati u vidu i čimbenik ‘milosti’. Sloboda i milost donose plodove koji dozrijevaju po dinamici duha, a ona se ne mjeri i ne izražava u svjetov-

nim kategorijama. U sprezi s ljudskom slobodom milost joj daje puninu i vodi u slobodu Duha; suradujući svjesno i eksplicitno s takvom oslobođajućom silom, katolička je škola pravi kršćanski kvasac svijeta.

85. Sigurna da u svakome čovjeku otajstveno djeluje Duh, katolička se škola sa svojim specifičnim odgojnim projektom i sebi svojstvenim sredstvima nudi i nekršćanima uvažavajući, čuvajući i zauzimajući se za napredak duhovnih i moralnih dobara kao i društveno-kulturnih vrijednosti kojima se odlikuju različite civilizacije. [47]

86. U tom svjetlu treba naglasiti kako nesrazmjer između uloženih resursa i broja učenika koje katolička škola neposredno dotiče nikako ne smije biti razlog odustajanja od pružanja obrazovne usluge jer je jedini pravi uvjet njezine opstojnosti vjernost vlastitom specifičnom odgojnog projektu. U tom se uvjetu razabire i temeljni kriterij koji usmjerava napore u restrukturiranju školskih institucija tamo gdje je to nužno.

87. Budu li sve odgovorne osobe u katoličkoj školi nastavile promišljati o svrsi i naravi svojega poslanja i budu li tako iznova došle do ponovne spoznaje apostolske vrijednosti obrazovanja, steći će se preduvjeti za nastavak rada u povoljnijim okolnostima kao i za prenošenje vlastita po-

slanja novim naraštajima. Odgovorne će osobe tako stići sigurnost, radost, požrtvovnost i sigurnost da će mnogim mladima svojom predanošću omogućiti da rastu u vjeri, prihvate i žive načela i blaga istine, ljubavi i nade.

88. Ulažući velike napore u rast i potpuno ostvarenje katoličke škole, Kongregacija za katolički odgoj uviđa da treba toplo i srdačno ohrabrivati sve njene djelatnike: oni nikada ne smiju dovesti u pitanje apostolsku vrijednost obrazovanja u okviru mnogostrukih usluga kroz koje se očituje jedinstveno spasenjsko poslanje Crkve.

89. S posebnom pozornošću, pouzdanjem i novom nadom Crkva promatra religijske institute koji se sa specifičnom karizmom, koja dolazi od Duha Svetoga koji djeli u njima, zauzimaju za kršćanski odgoj mladeži, uvijek djelatno vjerni karizmi svojih utemeljitelja te time i sami žele dati doprinos odgojnici i apostolskom djelovanju u katoličkim školama. Pri tome ne popuštaju nikako pred zavodljivim zovom nekih drugih, prividno učinkovitijih oblika apostolskog rada.

90. Danas, nakon nešto više od deset godina od zaključenja II. Vatikanskog ekumenskog koncila, Kongregacija za katolički odgoj i dalje svećenicima, redovnicima, redovnicama i laicima koji svoje poslanje vrše u Katoličkoj školi

upućuje zaključnu pobudnicu iz deklaracije Koncila o kršćanskome odgoju kako bi oni i dalje »uporno i predano nastavili ostvarivati svoju zadaću, u nastojanju da učenike prožme Kristov Duh, da oni sami postignu izvrsnost u pedagoškom radu i u primjeni znanosti, promičući tako ne samo unutarnju obnovu Crkve nego ujedno održavajući i stalno naglašavajući njenu blagotvornu nazočnost u sувremenome svijetu, poglavito onom intelektualnom«. [48]

ZAKLJUČAK

91. U svjetlu zadaće povjerene katoličkoj školi – ne umanjujući pritom važnost svjedočanstava i djela tolikih katalika koji rade u okviru državnog obrazovnog sustava mnogih zemalja – ovim dokumentom želimo ohrabriti svaki uloženi trud u promicanje njene svrhe i njenih ciljeva. Naime, u današnjem pluralističkom društvu ona može, više nego ikada ranije, ponuditi neprocjenjivu i toliko potrebnu uslugu. Stalno se pozivajući i oslanjajući na evanđeoske vrijednosti, ona postaje protagonistom izgradnje novoga svijeta oslobođena hedonizma, potrošačkog mentaliteta i mentaliteta uspjeha pod svaku cijenu.

92. S dužnim poštovanjem sada pozivamo biskupske konferencije da razmotre ova načela koja nadahnjuju katoličku školu, da ih dalje razvijaju i pretoče u konkretne projekte primjerene specifičnim okolnostima i zahtjevima reda i stupnjeva obrazovanja u obrazovnim sustavima pojedinih zemalja.

93. Svjesna složenosti i osjetljivosti problema, Kongregacija za katolički odgoj ova svoja razmišljanja upućuje i čitavu Božjem narodu znajući da se, u ekonomiji spasenja, slabe ljudske snage suočavaju s problemom i mukotrpno pokušavaju pronaći rješenja. No, jednako tako Kongregacija zna i vjeruje da konačni uspjeh svakog uloženog napora ne dolazi od pouzdanja u te snage, nego od Isusa Učitelja koji nadahnjuje, podupire, vodi i ravna svim stvarima, sve do sigurnog ostvarenja onoga što se u Njegovo ime poduzima.

U Rimu 19. ožujka 1977., na svetkovinu sv. Josipa

GABRIEL MARIE Card. GARRONE

Prefekt

ANTONIO M. JAVIERRE,

naslovni nadbiskup Mete

Tajnik

Bilješke:

- [1] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, 7.
- [2] Usp. Pavao VI., *Lettera enciclica »Ecclesiam Suam«*, 7.
- [3] Ibid. 13.
- [4] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et Spes«*, 4.
- [5] PAVAO VI., *Obraćanje uzoritom Gospodinu Kardinalu Gabriel-Marie Garrone-u*, 27. studenog 1972.
- [6] PAVAO VI., *Enciklika »Ecclesiam Suam«*, 15.
- [7] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, 3.
- [8] II. VATIKANSKI KONCIL, *Dogmatska konstitucija o Božjoj Objavi »Dei Verbum«*, 8.
- [9] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et Spes«*, 11.
- [10] PAVAO VI., *Govor na IX. kongresu O.I.E.C., u: L'Osservatore Romano*, 9. lipnja 1974.
- [11] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, 8.

- [12] Usp. PAVAO VI., *Govor na IX. Kongresu O.I.E.C.*, u: *L'Osservatore Romano*, 9. lipnja 1974.
- [13] II. VATIKANSKI KONCIL, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et Spes«*, 57.
- [14] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, 2.
- [15] Usp. *ibid.* 8.
- [16] Usp. *Ef3*, 18.–19.
- [17] Usp. *Pastoralni naputak »Communio et Progressio«*, 67.
- [18] Usp. *ibid.* 68.
- [19] PAVAO VI., *Govor na IX. Kongresu O.I.E.C.*, u: *L'Osservatore Romano*, 9. lipnja 1974.
- [20] II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, 8.
- [21] PAVAO VI., *Vrijednos* 97.
- [22] II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, 9.
- [23] *Ibid.* 8.
- [24] PAVAO VI., *Profesoru Giuseppe Lazzatiju, velikom rektoru Sveučilišta Sacro Cuore*, u: *Naučavanja Pavla VI.*, tom 9 [1971.] 1082.
- [25] PAVAO VI., *Govor na IX. Kongresu O.I.E.C.*, u: *L'Osservatore Romano*, 9. lipnja 1974.
- [26] usp. *gore* 18. 20. 23.

- [27] PAVAO VI., *Govor na IX. kongresu O.I.E.C.*, u: *L’Osservatore Romano*, 9. lipnja 1974.
- [28] Usp. *gore* 58.
- [29] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu »Gaudium et Spes«*, 43.
- [30] II. VATIKANSKI KONCIL, *Dekret o apostolatu laika »Apostolicam Actuositatem«*, 25.
- [31] *Ibid.* 1.
- [32] II. VATIKANSKI KONCIL, *Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen gentium«*, 33.
- [33] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Dekret o apostolatu laika »Apostolicam Actuositatem«*, 10.
- [34] *Ibid.* 24.
- [35] *Ibid.*
- [36] II. VATIKANSKI KONCIL, *Dekret o pastoralnoj službi biskupa u Crkvi »Christus Dominus«*, 17.
- [37] II. VATIKANSKI KONCIL, *Dekret o apostolatu laika »Apostolicam Actuositatem«*, 23.
- [38] Usp. *gore* 23.
- [39] Usp. *gore* 38.–48.
- [40] Usp. *gore* 22.
- [41] Usp. *gore* 70.–72.
- [42] Usp. *gore* 70.–72.

- [43] II. VATIKANSKI KONCIL, *Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen gentium«*, 36.
- [44] *Ibid.* 35.
- [45] II. VATIKANSKI KONCIL, *Dekret o apostolatu laika »Apostolicam Actuositatem«*, 5.
- [46] Usp. II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, 6.
- [47] Usp II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o odnosima Crkve s nekršćanskim religijama »Nostra Aetate«*, 2.
- [48] II. VATIKANSKI KONCIL, *Deklaracija o kršćanskom odgoju »Gravissimum Educationis«*, Zaključak.

SADRŽAJ

UVOD	5
I. KATOLIČKA ŠKOLA I SPASENJSKO POSLANJE CRKVE	
<i>Spasenjsko poslanje Crkve</i>	7
<i>Sredstva u službi poslanja Crkve</i>	8
<i>Doprinos katoličke škole spasenjskom poslanju Crkve</i>	9
<i>Odgojno djelovanje Crkve i kulturni pluralizam</i>	9
II. DANAŠNJA PROBLEMATIKA	
U SVEZI S KATOLIČKOM ŠKOLOM	
<i>Primjedbe na katoličku školu</i>	12
<i>Neki vidovi današnje škole.....</i>	15
III. ŠKOLA KAO MJESTO HUMANIZACIJE KROZ	
SUSTAVNO USVAJANJE I KRITIKU KULTURE	
<i>Zadaće škola – općenito</i>	17
<i>Škola i shvaćanje života</i>	18
<i>Škola u današnjem društву</i>	20

IV. ODGOJNI PROJEKT KATOLIČKE ŠKOLE	
<i>Specifična narav katoličke škole</i>	21
<i>Sprega vjere i kulture</i>	23
<i>Sprega vjere i života</i>	25
<i>Religijski aspekt poduke</i>	28
<i>Katolička škola kao mjesto susreta kršćanske odgojne zajednice</i>	29
<i>Ostali aspekti odgojnog projekta katoličke škole</i>	31
<i>Sudjelovanje kršćanske zajednice u odgojnem projektu katoličke škole</i>	33
<i>Katolička škola kao crkvena i društvena služba</i>	34
V. ODOGOVORNOST KATOLIČKE ŠKOLE DANAS	36
VI. SMJERNICE DJELOVANJA	
<i>Organizacija i planiranje katoličke škole</i>	39
<i>Jamstvo specifične naravi katoličke škole</i>	41
<i>Katolička škola i religijski instituti</i>	42
<i>Katolička škola u misijskim zemljama</i>	44
<i>Nastavnici katoličke škole</i>	44
<i>Ekonomski položaj katoličkih škola</i>	46
VII. HRABRO I SOLIDARNO ZAUZIMANJE	48
ZAKLJUČAK	52
Bilješke	54

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA
Nacionalni ured HBK za katoličke škole

Zagreb 2021.